

Didaché (Učenie dvanástich apoštolov)¹

Dve cesty – cesta života a cesta smrti

Prvé prikázanie učenia

I. 1 Dve cesty sú, jedna života a jedna smrti. Rozdiel je však veľký medzi týmito dvomi cestami.

2 Istotne je cesta života takáto: Po prvé – milovať² budeš Boha, ktorý ťa stvoril, po druhé – milovať budeš blížneho svojho ako seba samého.³ Všetko, čo chceš, aby sa nestalo tebe, ani ty nerob inému.⁴

3 Toto je potom učenie⁵ týchto slov: žehnajte tým, ktorí vás preklínajú a modlite sa za svojich nepriateľov, postíte sa za tých, ktorí vás prenasledujú. Aká potom je to láska, ak miluje tých, ktorí vás milujú? Nerobia to isté aj pohania? Vy však majte radi⁶ tých, ktorí vás nenávidia a nebudete mať nepriateľov.⁷

4 Zdrž sa telesných [a ľudských]⁸ žiadostí.⁹ Ak ti niekto dá úder po pravom líci, nastav mu aj druhé a budeš dokonalý.¹⁰ Ak by ťa niekto nútil ísť jednu

¹ Didaché je najstarším mimobiblickým kresťanským spisom. Patrí medzi diela apoštolských otcov. Datuje sa okolo r. 100 po Kr. (niektorí autori ho datujú do r. 60 po Kr.). Spis znovu objavil grécky ortodoxný metropolita Filotheos Bryennios v knižnici gréckeho kláštora Svätého hrobu v Konštantinopole (Istanbule) v roku 1873.

Použité zdroje: DRDA, V. A. *Didaché*. Hostinné: Stauros, 1994. GÁBRIŠ, K. *Spisy apoštolských otcov*. Bratislava: EBF UK, 2004; *The Interlinear Didache* (Greek text by WILLKER, W., from the critical edition of Funk/Bihlmeyer 1924, English text by DYBEL, P. C.).

Dostupné on-line: <https://onemessianicgentile.com/references/apocrypha/the-interlinear-didache.html>

V anglickom interlineárnom vydaní Dybel v úvode uvádza: „Boží plán pri vytváraní a šírení týchto spisov (*myslí „kánonické“ spisy aj Didaché ako presné zhrnutie základných učení apoštolov*) je Jeho „Theopneustos“ („Bohom vdychnutá“) činnosť: Keď niekto počuje (alebo číta) slová Ježiša a/alebo Jeho nasledovníkov, Boží Duch „oživuje“ tieto slová – pôsobí na našu dušu, keď nás „presviedča“ alebo utvrdzuje o svojej pravde, ako je vyjadrená v slovách.“

² Gr. *agapéseis* – *budeš milovať*, pozri aj pozn. 6.

³ Por. Mt 22:37-39.

⁴ Tzv. „strieborné pravidlo“ (por. Tob 4:15: „Čo sa nepáči tebe, nerob ani ty inému“), v evanjeliách sa uvádza „zlaté pravidlo“ podané v kladnom význame (Mt 7:12; Lk 6:31).

⁵ Gr. *didaché* – *učenie, poučenie*, v kontexte daného verša aj *návod*.

míľu, chod' s ním dve.¹¹ Ak ti niekto berie plášť, daj mu aj košeľu.¹² Ak ti niekto berie čo je tvoje, nežiadaj to späť, lebo ani nemôžeš.¹³

5 Každému, kto ťa prosí, daj a nežiadaj späť,¹⁴ pretože Otec chce, aby každému bolo dané z Jeho vlastných darov milosti. Blahoslavený, kto dáva podľa prikázaní, je bez viny. Beda tomu, kto berie. Ak si však niekto berie preto, lebo má núdzu, bude bez viny. Ten však, kto berie a nemá núdzu, vydá počet, prečo vzal a na čo. Bude daný do väzenia, bude vyšetrovaný čo urobil a nevyjde odtiaľ, kým nesplatí posledný halier.¹⁵

6 Ale aj o tom je povedané: Nech sa spotí almužna v твоjich rukách, dokiaľ nevieš komu by si ju dal.¹⁶

¹¹ Por. Mt 5:41. Míla bola podľa rímskeho počítania tisíc dvojkrokov, čiže cca 1,5 km. Požadovať o to mohli Rimania na podrobenom území každého, kto nebol rímskym občanom.

¹² Por. Lk 6:29. V texte sú použité výrazy pre základný odev v starovekom Grécku, konkrétne vrchný odev *himation* (plášť; hebr. *simlá*, nezošívaný odev, zopnutý na ramenách, so strapcami /cicit/, ktorý sa v noci používal aj ako prikrývka) a spodný odev *chitón* (tunika, košeľa, rubáš, hebr. *kuttónet*, z vlny, bavlny alebo ľanu, s dlhými rukávmi až po kotníky), ktorý je priamo na tele. Por. Mt 5:40 – tuná sú odevy uvedené v opačnom poradí.

¹³ Alternatívne preklady: „aj keby si mohol“ (Harmack), „lebo nič nezmôžeš“. Podľa Gábriša (2004:249) záverečné slovo verša naznačuje snáď neschopnosť kresťanov získať späť, čo im bolo odňaté. Pravda, zdá sa, že ide skôr o vnútornú neschopnosť človeka – kresťana (ktorý má byť „dokonalý“), aby ľpel na svojom vlastníctve.

¹⁴ Por. Mt 5:42; Lk 6:30.

¹⁵ Por. Mt 5:26. Gr. *kodrantés* halier, lat. *quadrans*, bol rímsky peniaz najnižšej hodnoty. Jeho hodnota bola 1/64 denára, ktorý mal hodnotu zhruba dennej mzdy roľníka, robotníka alebo denným žoldom rímskeho vojaka.

¹⁶ Daný výrok patrí medzi *agrafa* teda výroky pripisované Ježišovi Kristovi, nezapísané v evanjeliách, ale v iných spisoch Nového zákona (napr. Sk 20:35) alebo v spisoch apoštolských a cirkevných Otcov. Výrok neskôr cituje aj Augustinus v komentári k Ž 102:12.

Dve cesty – cesta života a cesta smrti
Druhé prikázanie učenia

II. 1 A druhé prikázanie učenia je:

2 nebudeš vraždiť, nebudeš cudzoložiť, nebudeš sexuálne zneužívať deti, nebudeš smilniť, nebudeš kradnúť, nebudeš praktizovať mágiu,¹⁷ nebudeš zneužívať drogy,¹⁸ nebudeš zabíjať dieťa potratom,¹⁹ ani neusmrtíš novorodeniatko,

3 nebudeš túžiť po tom, čo je blížneho, nebudeš krivo prisahať, nebudeš falošne svedčiť, nebudeš zlorečiť,²⁰ nebudeš pamätať na zlo,²¹

4 Nebudeš dvojakeho zmýšľanie ani dvojakeho jazyka, lebo dvojjazyčnosť je pascou smrti.

5 Nech nie je tvoje slovo falošné²² ani prázdne, ale naplnené konaním.²³

6 Nebudeš nenásytný,²⁴ ani zlodejom, ani pokrytcom,²⁵ ani zlomyseľným,²⁶ ani pyšným.²⁷ Neprijmeš zlú radu proti blížnemu svojmu.²⁸

7 Nebudeš nenávidieť žiadneho človeka, ale niektorého napomínať, za iných sa budeš modliť, niektorých však budeš milovať viac ako svoju dušu.

¹⁷ Gr. *ú mageuseis*, prekladá sa aj *nebudeš čarovať* (český preklad), *nebuď kúzelníkom* (Gábriš), mágia má však viaceré podoby, preto prekladáme všeobecne *nebudeš praktizovať mágiu*, por. Did 5:1.

¹⁸ Gr. *ú farmakeuseis*, prekladá sa *nemiešaj jedy* (Gábriš), *nebudeš používať (kúzelných) liečivých prostriedkov* (Drda). Dôraz môže byť na škodlivosť jedov (drog), čo by súviselo s kontextom vraždy a zabíjania alebo na prepojenosť omamných látok s čarodejníctvom, čo by súviselo s kontextom mágie (anglický preklad *not you will do sorcery*), por. Did 5:1.

¹⁹ Gr. *ú foneseis teknon en fthora*, doslova *nebudeš vraždiť dieťa v zničení alebo porušení* (anglicky *not you will murder child in destruction*), český preklad *nevykonáš potrat*, Gábriš *nezabi dieťa v živote matky*; por. Did 5:2.

²⁰ Gr. *ú kakologeseis* – doslova *zle hovoriť* (Gábriš), *zlorečiť*, česky *klít*, por. Mt 15:4 (zlorečiť otcovi).

²¹ Gr. *ú mnésikakéseis*, česky *nebudeš spomínať zlého*, Gábriš *nepamätaj na zlo* (ktoré si od niekoho skúsil), por. Lv 19:18 (LXX).

²² Gr. *pseudés* – klamlivý, falošný, nepravdivý.

²³ Gr. *praxeí* – skutkami (Gábriš), činmi (Drda), konaním.

²⁴ Gr. *pleonektés* – doslova „ten, kto chce mať viac“, teda *nenásy*

III. 1 Diet'a moje, utekaj od všetkého zlého a od všetkého, čo je mu podobné.

2 Nebud' prchký do hnevu,²⁹ lebo hnev vedie k vražde, ani žiarlivý,³⁰ ani svárlivý, ani prudký,³¹ lebo z tohto všetkého sa rodia vraždy.

3 Diet'a moje, nebud' žiadostivým,³² lebo žiadostivosť vedie k smilstvu, ani vulgárnym,³³ ani s vyzývavým pohľadom,³⁴ lebo z tohto všetkého sa rodia cudzoložstvá.

4 Diet'a moje, nepozoruj let vtákov kvôli vešteniu,³⁵ lebo to vedie k modloslužbe, ani zaklínačom, ani numerológom, ani sa nevenuj magickému očisťovaniu,³⁶ nechci na to všetko ani len pozerat', [ani počúvať o tom], lebo z toho všetkého sa rodí modloslužba.

5 Diet'a moje, nebud' klamárom, lebo klamstvo vedie ku krádeži, ani milovníkom peňazí,³⁷ ani márnomyseľným,³⁸ lebo z tohto všetkého sa rodia krádeže.

6 Diet'a moje, nebud' hundoš,³⁹ lebo to vedie k rúhaniu,⁴⁰ ani svojvoľným,⁴¹ ani zlomyseľným, lebo z tohto všetkého sa rodia rúhania.

²⁹ Gr. *orgilos*, odvodené od *orgé* – hnev; prekladá sa aj ako *rýchly do hnevu*, *hnevlivý* (Gábriš), *prchký* (Drda), *výbušný*, por. Prís 29:22 (LXX). Mt 5:21-21, Gábriš (2004) uvádza, že Didaché nestotožňuje hnev s vraždou, ale vraždu považuje za následok hnevu.

³⁰ Gr. *zélótés*, môžu znamenať aj pozitívne *horlivý*, *zanietený*, v extrémne potom *fanatik* (Drda, v pozn. dnes by sme najskôr povedali „náboženský fundamentalista“), alebo negatívne *žiarlivý* (Gábriš), čomu zodpovedá angl. *jealous*; por. Gal 5:20; Jak 4:1; por. *zélotypia* v Did 5:1.

³¹ Gr. *thymikos*, môže znamenať *temperamentný*, *vášnivý* (Drda), *prudký* (Gábriš), angl. *wrathful*.

³² Gr. *epithymétés*, prekladá sa ako *túžiaci*, *dychtiaci*, až *žiadostivý* (najmä po niečom zakázanom alebo zmyselnom).

³³ Gr. *aischrologos*, opisne sa prekladá ako niekto, kto vedie *necudné reči* (Gábriš), *hanebné reči* (Drda) alebo je *vulgárnym rečníkom* (angl. *foul speaker*); Did 5:1.

³⁴ Gr. *hypselofthalmos*, doslova „so zdvihnutým okom“, *bezočivo nehľad'* (Gábriš), *nevzhliadaj vysoko* (Drda). Gábriš (2004) v poznámke vysvetľuje, že sa jedná o zvodné, k hriechu ponúkajúce pohľady (por. Mt 5:29). Česk

7 Bud' mierny, lebo mierni budú dedičmi zeme.⁴²

8 Bud' zhovievavý, milosrdný, bez zloby,⁴³ pokojný,⁴⁴ dobrý a chvej sa pred slovami, ktoré si počul.

9 Nebudeš sa vyvyšovať a nedopust' svojej duši opovážlivosť,⁴⁵ tvoja duša nech sa nepripúta k pyšným, ale budeš sa zdržiavať so spravodlivými a pokornými.

10 Čo sa ti prihodí, prijmi ako dobré, vediac, že bez Boha sa nič nedeje.⁴⁶

IV. 1 Diet'a moje, pamätaj na toho, kto ti hovorí slovo Božie dňom aj nocou, cti si ho ako Pána. Odkiaľ sa totiž vládá⁴⁷ Pána ohlasuje, tam je Pán.

2 Vyhl'adávať budeš denne tváre svätých, aby si spočinul⁴⁸ na ich slovách.

3 Nebudeš vytvárať rozdelenie,⁴⁹ ale budeš upokojuvať⁵⁰ bojujúcich,⁵¹ rozsudzovať spravodlivo, nebudeš strániť osobe,⁵² ktorá má byť káraná za svoje previnenia.

4 Nebudeš dvojitej mysle,⁵³ či to bude alebo nie.

⁴² Por. Mt 5:5. Gr. *praus* sa prekladá *mierny* (Drda), angl. *gentle*; *tichý* (Gábriš a väčšina slovenských prekladov Mt 5:5), *krotkí* (evanjelický preklad Mt 5:5); por. Did 5:2.

⁴³ Gr. *akakos*, doslova „bez zla“, „nie zlé“ (Gábriš), česky *bezelstný*, *nevinný*, por. Hebr 7:26; Rim 16:18.

⁴⁴ Gr. *hēsychios*, prekladá sa ako *pokojný*, *tichý*, *mierny*; por. 1 Tim 2:2; 1 Pt 3:4.

⁴⁵ Gr. *thrasos* znamená pozitívne *smelosť*, *odvahu*, negatívne *drzosť* (Drda, Gábriš), *opovážlivosť*, *bezohľadnosť*. V gréckej filozofii Aristoteles ju považoval za prekročenie rozumnej odvahy, za *nerozvážnu smelosť* (por. Etika Nikomachova III,7-9). Podľa Platóna išlo o zložku duše alebo emócií, ktorá sa prejavuje nekontrolovanou výbušnosťou (por. Faidros 243d-244).

⁴⁶ Por. Mt 10:29.

⁴⁷ Gr. *kyriótēs* sa prekladá ako *vláda*, *panstvo*, *autorita*. Slovo je odvodené od *kyrios* (pán), označuje pôvodne úrad panovníka alebo nadradenú moc.

⁴⁸ Gr. *epanapaēs* vo fyzickej rovine sloveso *epanapauomai* znamená odpočinúť si, spočinúť (angl. *rest upon*), uložiť sa na odpočinok. Prenesene potom oprieť sa o niečo (Drda prekladá *aby sa opierať*), spoľahnúť sa na niekoho, dôverovať. Gábriš prekladá voľnejšie, *aby ťa povzbudili*.

⁴⁹ Gr. *schisma* – *rozdelenie*,

O dávání

5 Nebudeš tým, ktorý nat'ahuje ruky k braniu, ale k dávaniu ich odťahuje.

6 Ak máš niečo z práce svojich rúk, dáš to na vyplatenie svojich hriechov.⁵⁴

7 Nebudeš váhať, či dať, ani pri dávání nehundri. Spoznáš potom, kto je dobrým odplatiteľom mzdy.

8 Neodvracaj sa od núdzneho, ale budeš mať účasť na všetkom, čo sa týka tvojho brata a nebudeš hovoriť: „To je moje!“⁵⁵ Ved' ak ste spoločníkmi v nesmrteľnom, čím viac v smrteľnom.

Správanie sa v domácnostiach

9 Neodťahuj ruku od svojho syna alebo svojej dcéry, ale od mladosti ich budeš učiť báť sa Boha.⁵⁶

10 Nebudeš v svojej horkosti rozkazovať svojmu otrokovi alebo mladej služke, ktorí dúfajú v toho istého Boha, aby sa neprestali báť Boha, ktorý je nad vami obidvoma. Ved' neprišiel volať podľa osoby, ale tých, čo Duch pripravil.

11 A vy otroci podriad'ujte sa svojim pánom ako obrazu⁵⁷ Boha, s hanbou a bážňou.⁵⁸

Záverečné učenia cesty života

12 Budeš nenávidieť každú pretváрку a všetko, čo nie je príjemné Pánovi.

13 Neopustiš prikázania Pána, budeš strážiť tie, čo si prijal,⁵⁹ ani k nim nepridávaj, ani z nich neodoberaš.

14 V cirkvi vyznávajte svoje previnenia⁶⁰ a nepristupuj k svojej modlitbe v zlom svedomí. Toto je cesta života.

⁵⁴ Por. Prís 16:6; Tob 4:10; 12:9.

⁵⁵ Por. Sk 2:44; 4:32.

⁵⁶ Gr. *fobon tú theú*, doslova báť sa Boha, prekladá sa aj *bázní Božej* (Gábriš, Drda), por. Prís 1:7 (LXX), Kaz 12:13. Por. Ef 6:4.

⁵⁷ Gr. *typó* – *tvar, odtlačok, šľapaj* (česky Drda *šlépěj*), *vzor, model, obraz, predloha*.

⁵⁸ Por. Ef 6:5; Kol 3:22; Tit 2:9; 1 Pt 2:18.

⁵⁹ Por. Dt 4:2; 12:32.

⁶⁰ Por. Jak 5:16.

Cesta smrti

V. 1 Cesta smrti je však takáto: predovšetkým je zlá a plná prekliatia. Vraždy, cudzoložstvá, žiadostivosť, smilstvá, krádeže, modloslužby, mágie,⁶¹ zneužívania drog,⁶² lúpeže,⁶³ falošné svedectvá, pokrytectvo, dvojaké srdce,⁶⁴ lešť,⁶⁵ povýšenosť,⁶⁶ zloba, svojvôľa, nenásytnosť, vulgárnosť, žiarlivosť,⁶⁷ drzosť,⁶⁸ vyvyšovanie sa,⁶⁹ vychvaľovanie sa,⁷⁰ [bez bázne].⁷¹

2 Prenasledovatelia dobrých, nenávidiaci pravdu, milujúci lož, nepoznajúci odmenu spravodlivosti, nepridružujúci sa k dobru ani k spravodlivému súdu, bdejúci nie nad dobrom, ale nad zlom.⁷² Tí, ktorí sú vzdialení od miernosti a trpezlivosti, márnosť⁷³ milujúci, naháňajúci sa za odmenou,⁷⁴ nemajúci súcit s chudobnými, nenamáhajúci sa kvôli strápenému, nepoznajúci toho, kto ich stvoril, vrahovia detí, ničitelia stvorenia Božieho,⁷⁵ odvracajúci sa od núdznych, utláčajúci sužovaného, obhajcovia bohatých, nespravodliví sudcovia chudobných, úplne hriešni.⁷⁶ Nech ste chránení, deti, od tohto všetkého!

⁶¹ Gr. *mageiai* – môže sa preložiť ako *mágia*, *kúzelníctvo* (Gábriš, Drda), *magické praktiky*, por. Did 2:2.

⁶² Gr. *farmakiai*, prekladá sa aj ako *miešania jedov* (Gábriš), *používania (kúzelných) liečivých prostriedkov* (Drda), por. Did 2:2.

⁶³ Gr. *arpagai*, prekladá sa aj *lúpeží* (Drda), *zbojstvá* (Gábriš), *rabovania*, por. Mt 23:25; Hebr 10:34.

⁶⁴ Gr. *diplokardia*, doslova *dvojitosť* alebo *dvojakosť srdca* (Drda), voľnejšie *dvojzmyselnosť* (Gábriš), *dvojtvornosť*, *rozdelenosť vnútra*. Hebrejský ekvivalent je *lev valem* (por. Ž 12:3)

⁶⁵ Gr. *dolos*, prekladá sa *lešť*, *podvod*, *lož* (Gábriš), *úskok*; por. Rim 1:29; 1 Pt 2:1.

⁶⁶ Gr. *hyperéfania*, prekladá sa *pýcha* (Gábriš), *povýšenosť*, *arogancia*, *nadutosť*, česky *okázalosť* (Drda); por. Mk 7:22.

⁶⁷ Gr. *zélotypia* – *žiarlivosť*, por. duch žiarlivosti (*pneuma zélotypias*) v Nm 5:14 (LXX), Gábriš preklad *vášnivosť*, Drda česky *závistivosť*.

⁶⁸ Gr. *thrasýtés* znamená *opovážlivosť* (Drda), *trú*

Výstrahy a Pánovo jarmo

VI. 1 Hľaď, aby ťa niekto nezviedol z tejto cesty učenia, pretože okrem Boha ťa nikto iný neučí.⁷⁷

2 Ak teda môžeš uniesť celé jarmo Pána, budeš dokonalý.⁷⁸ Ale ak nemôžeš, aspoň čo môžeš, to rob.

3 Čo sa týka jedla, čo môžeš, to znes. Ale od mäsa obetovaného modlám⁷⁹ sa veľmi pozorne chráň, lebo je to uctievanie mŕtvych bohov.⁸⁰

⁷⁷ Gr. výraz *epei parektos theú se didaskej* prekladá Gábriš veľmi voľne „keby ťa učil bezbožným veciam“, Drda prekladá „potom ťa učí mimo Boha“. Anglický preklad má významovo iný preklad „pretože okrem Boha aj ty učíš“ (since besides God you teaches). Náš preklad vychádza z Jer 31:31-34, Iz 54:13, Jn 6:45, 1 Jn 2:27, Hebr 8:10-11; 1 Tes 4:9.

⁷⁸ Por. Mt 11:29-30

⁷⁹ Por. Sk 15:29; 21:25; 1 Kor 10:1-13; Zjv 2:14.20.

⁸⁰ Gr. *latreia* znamená uctievanie, bohoslužba, resp. modloslužba, (náboženská) služba (Gábriš, Drda).